

для практичного втілення багатограних напрямків взаємодії необхідна державна і місцева підтримка реалізації укладених угод органами місцевого самоврядування з уповноваженими органами сусідніх держав, допомога у виконанні міжнародних договорів, проектів та програм транскордонного співробітництва.

Особливу увагу слід приділити організаційно-правовому забезпеченню “Програми розвитку єврорегіонів”, яка уже діє і включає договірні процеси, аналіз результатів функціонування єврорегіонів, вивчення можливостей щодо приєднання України до додаткових протоколів європейської конвенції, проведення переговорів з низкою країн стосовно лібералізації візового режиму, здійснення співпраці з провідними установами, які займаються питаннями транскордонного співробітництва.

Реалізація розглянутих нами заходів дасть можливість закріпити досягнуті успіхи у розвитку продуктивних сил та забезпечити вихід економіки регіонів України на якісно новий рівень діяльності, який характеризується стабільністю, ефективною системою управління, суттєвим підвищенням рівня життя населення.

*Щепанський Е.В.,
аспірант Хмельницького інституту
регіонального управління та права*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО РЕЖИМУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАПРЯМ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Характерними рисами сучасних соціально-економічних відносин в Україні є динамічний розвиток засад господарювання, реформування відносин власності, реструктуризація народного господарства та інтеграція держави у світову економіку. Це робить об’єктивно необхідним проведення виваженої державної політики та врахування в ній сталих тенденцій і закономірностей розвитку світової економіки.

Туризм та рекреація відносяться до однієї з найбільших і динамічних галузей світової економіки. Високі темпи їх розвитку, великі обсяги валютних надходжень активно впливають на різні сектори економіки, що сприяє розвитку країни в цілому. Рациональне використання даної галузі може забезпечити не тільки більш повне задоволення пізнавально-оздоровчо-спортивних потреб туристів та рекреантів, а й принести економічну вигоду державі.

В той же час Україна, маючи в своєму потенціалі багаті туристично-рекреаційні ресурси для здійснення відповідної діяльності, є країною-постачальником туристів на ринку міжнародного туризму. Це актуалізує питання розвитку національного та в’їзного туризму. Необхідно з’ясувати причини відставання та недосконалого функціонування туристичної галузі України, дослідити проблеми регулювання українського ринку туризму, розробити програми розвитку окремих туристично-рекреаційних комплексів та використовувати різні форми

стимулювання господарської діяльності суб'єктів підприємництва, в тому числі запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності.

Аналіз економіко-правового режиму та факторів, що протидіють ефективній діяльності суб'єктів підприємництва в Україні, і, зокрема, в туристично-рекреаційній сфері, дозволяє нам обґрунтувати пропозиції щодо заходів стимулювання господарського розвитку. Вони передбачають задіяння існуючих можливостей, активний розвиток іноземного туризму шляхом залучення туристів і рекреантів з-за кордону, забезпечення інвестиційної активності шляхом удосконалення діючої податкової системи.

Такий підхід має принципово важливе значення для Хмельницької області, де як і в інших областях України за останні десять років відбувся значний спад виробництва і надання всіх видів послуг, включаючи послуги у сфері туризму і рекреації. Як результат, в цій галузі невиробничої сфери морально і фізично старіють основні фонди, не знаходять застосування вивільнена робоча сила, практично не використовуються місцеві природно-рекреаційні ресурси.

Усе це вимагає здійснення певних якісних змін в туристично-рекреаційній сфері. На користь даного твердження говорить той факт, що, як показує світовий досвід, дієвим напрямком подолання економічної кризи у середньо- та довгостроковій перспективі може стати вибір оптимальної стратегії територіального розвитку шляхом стимулювання туризму та рекреації.

Стимулювання розвитку ТРК регіону може відбуватися шляхом використання важелів спеціального режиму інвестиційної діяльності, включаючи інвестиційні преференції.

Питанням розвитку туристично-рекреаційної сфери присвячено немало робіт в різних галузях: географії, економіки та ін. Серед дослідників потрібно виділити: В.І. Азара, Л.А. Багрову, О.О. Бейдика, Ю.А. Веденіна, Е.А. Котлярова, М.С. Мироненка, І.Т. Твердохлебова та інших.

Дослідженню вільних економічних зон та територій пріоритетного розвитку присвячені роботи Воронової Є.Ю., Мацали В.І., Мілашовської О.І., Смородинської Л., Євдокименка В., Пили В.І., Стеценка Д.М., Чмир О.С. та ряду інших.

В роботах цих авторів вивчено особливості, закономірності, соціально-економічні питання розвитку туристично-рекреаційної сфери, висвітлено досвід створення і функціонування територій пріоритетного розвитку. Але поряд з тим, вимагають свого дослідження і вирішення деякі проблеми, зокрема питання розвитку та функціонування туристично-рекреаційного комплексу, шляхи стимулювання розвитку ТРК за допомогою запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності (стосовно Хмельницької області існують лише деякі локальні спроби дослідження).

Дослідження даної проблематики пов'язане із науково-практичною роботою Науково-дослідного інституту Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України при виконанні теми "Розробка шляхів підвищення ефективності функціонування спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку із відповідним нормативно-правовим забезпеченням", а також є логічним продовженням практичної роботи, яка проводиться автором, по створенню науково-методологічної бази для створення на території Хмельницької області території пріоритетного розвитку із спеціальним режимом інвестиційної діяльності.

До основних цілей наукової статті слід віднести: 1) визначення сутності спеціального режиму інвестиційної діяльності та його основних складових елементів; 2) визначення основних

передумов та цілей заснування режиму у Хмельницькій області; 3) характеристика запропонованого режиму та визначення шляхів управління ним.

Перед тим, як проаналізувати спеціальний режим інвестиційної діяльності, необхідно визначити передумови та цілі його заснування. Рекреаційний потенціал Хмельницької області визначається наявністю, різноманітністю та потужністю рекреаційних ресурсів – це кліматичні, ландшафтні, водні, фауністичні, мінералогічні, культурно-історичні ресурси сприятливі для бальнеологічного лікування та пізнавально-оздоровчого відпочинку. Важливо й те, що позитивні відмінності природно-географічного характеру доповнюються достатньо розвиненою транспортною інфраструктурою.

Мінералогічні ресурси області включають родовища мінеральних вод. Геологічна будова та тектонічні умови визначають практично невичерпні запаси лікувальних вод різноманітного хімічного складу, які використовуються для лікування багатьох захворювань. Загальні експлуатаційні запаси мінеральних вод становлять 1,238 тис.м³, з яких використовується лише 2,3 %. Збручанські мінеральні лікувальні води значно перевищують Трускавецьку “Нафтуся” і запасами прирівнюються до запасів Кавказьких мінеральних вод, регіону Карпат та Криму. Так, запаси Збручанського родовища мінеральної води “Збручанська” при цілодобовому безперервному використанні складають 257 куб.м/добу, тоді як запаси Східницького родовища мінеральної води типу “Нафтуся” при цілодобовому безперервному використанні складають 64,6 куб.м/добу, а запаси мінеральної води типу “Нафтуся” на курорті Трускавець при цілодобовому безперервному використанні складають 17,6 куб.м/добу.

Потенціал рекреаційно-туристичних ресурсів становить 270 тис.га, з них освоєно лише 37 %, тобто існують значні перспективи для освоєння потенціалу бальнеологічного лікування, рекреації і туризму.

На території району, який пропонується для оголошення зоною із спеціальним режимом інвестиційної діяльності, розташовані такі унікальні природні комплекси, як Національний природний парк “Подільські Товтри”, курорт “Сатанів”, історико-архітектурний заповідник “Кам’янець”. Отже, завдання полягає в тому, щоб гармонійно поєднати охорону, дослідження і використання природних ресурсів заповідних та курортних територій.

Історико-культурна спадщина Хмельниччини являє собою могутнє соціокультурне середовище світової духовності. Пам’ятками історії та культури є споруди, пам’ятні місця і предмети, пов’язані з історичними подіями в житті народу, розвитком суспільства та держави, витвори матеріальної і духовної творчості, які мають історичну, наукову, художню або іншу цінність.

Таким чином, на території області існує комплекс необхідних факторів і передумов для розвитку курортної та туристично-рекреаційної галузі: досить компактна територія – територія природного парку “Подільські Товтри”, значні площі лісів, відповідні ландшафти, чисельні річки, джерела мінеральних вод, пам’ятки історії, культури та природи.

Важливим етапом заснування спеціального режиму інвестиційної діяльності є визначення цілей його організації. Основними цілями запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у Хмельницькій області є:

- забезпечення сталого збалансованого економічного та соціального розвитку території області;
- удосконалення структури господарського комплексу;
- досягнення раціонального використання всіх видів регіональних ресурсів;
- залучення інвестицій в розвиток санаторно-курортного комплексу, організованого туризму, відпочинку, інших видів рекреаційної діяльності;
- збереження природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання;
- розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та господарської діяльності, пов'язаної із запровадженням новітніх технологій, розвитком нових потужностей у харчовій, переробній галузях, промислового виробництва, транспортному обслуговуванні, зв'язку, будівництві, сільському та лісовому господарстві, сфері послуг;
- забезпечення надійного функціонування соціальної та виробничої інфраструктури;
- збереження існуючих та створення нових робочих місць як у виробничій, так і у невиробничій сферах, а також послідовне підвищення якості життя населення в цілому.

Законодавство України дає таке визначення спеціального режиму інвестиційної діяльності – це режим, який передбачає введення податкових, митних, валютно-фінансових, організаційно-правових та інших пільг для суб'єктів підприємницької діяльності, що реалізують інвестиційні проекти [1].

Пропонується наступний варіант запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку у Хмельницькій області. Спеціальний режим інвестиційної діяльності запроваджується на територіях пріоритетного розвитку строком на 30 років. Саме такий строк розглядається як оптимальний для окупності інвестиційних ресурсів та отримання доходу від вкладених інвестицій. До території пріоритетного розвитку належать: Городецький, Волочиський, Чемеровецький, Кам'янець-Подільський, Дунаєвецький, Ново-Ушицький райони та м. Кам'янець-Подільський у своїх адміністративно-територіальних межах, курортна місцевість Сатанів. З урахуванням характеру регіону та Положення про критерії визначення пріоритетних видів економічної діяльності в спеціальних (вільних) економічних зонах та на територіях зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності і порядку їх застосування, пріоритетними видами економічної діяльності є:

- залучення та ефективне використання місцевих природних лікувальних ресурсів, туризму та рекреації;
- розвиток сфери послуг для обслуговування туристів та рекреантів;
- розвиток виробництв (промислових, агропромислових тощо), які обслуговують санаторно-курортні та туристично-рекреаційні підприємства;
- розвиток систем транспорту та зв'язку;
- розвиток виробничої та соціальної інфраструктури;
- розвиток ресурсозберігаючих технологій та переробки відходів;
- збереження існуючих, створення нових та модернізація діючих робочих місць;
- залучення до господарського обігу наявних природних ресурсів та виробничих потужностей, науково-технічного потенціалу, забезпечення їх більш ефективного використання.

Поряд із названими критеріями, при формуванні переліку привабливих та ефективних видів економічної діяльності можуть враховуватися перспективні напрями розвитку господарських комплексів окремих районів.

Оснovo механізму території пріоритетного розвитку становить економічний режим діяльності її суб'єктів, який складається з пільгових податкового, митного, валютно-фінансового режимів.

Діюча податкова система, високий загальний рівень оподаткування, нестабільність господарського і податкового законодавства, відсутність дієвої системи заохочення до реінвестування, розширення та модернізації виробничої бази у народному господарстві призводить до скорочення джерел та ресурсів фінансування відтворювальних процесів. У цьому випадку приваблиючим фактором для залучення інвестицій є зменшення розмірів оподаткування та забезпечення гарантій прав власності. Систему оподаткування становить сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів до бюджетів і внесків до державних цільових фондів, що справляються у встановленому Законом порядку. Платниками податків та інших обов'язкових платежів є юридичні і фізичні особи, на яких згідно із законодавством покладено обов'язок по сплаті вищезгаданих податків і платежів. Об'єктами оподаткування є доходи (прибуток), додана вартість продукції (робіт, послуг), вартість певних товарів, спеціальне використання природних ресурсів, майно юридичних і фізичних осіб та інші об'єкти, визначені законодавчими актами України. Всі податки, збори та інші обов'язкові платежі, що справляються на території України, відносяться до загальнодержавних та місцевих.

Виходячи із світового досвіду та для стимулювання інвестиційної діяльності іноземних інвесторів необхідно запровадити на території пріоритетного розвитку особливий режим оподаткування прибутку суб'єктів підприємницької діяльності [2].

Вважаю, що доцільно встановити для оподаткування прибутку діючих, новостворених, перепрофільованих, реструктуризованих підприємств, що реалізують інвестиційні проекти пільгову ставку у розмірі 50% від тієї ставки, що діє на всій території держави. Прибуток таких підприємств має оподатковуватися за такою пільговою ставкою з четвертого по шостий рік включно, тоді як перші три роки дані підприємства повинні звільнитись від оподаткування прибутку. У разі, коли протягом звітного періоду відбувається повне або часткове відчуження інвестиції, суб'єкт підприємницької діяльності, який одержав інвестицію, зобов'язаний сплатити у повному обсязі податок з прибутку, одержаного у такому звітному періоді.

Наступною пільгою, яку потрібно реалізовувати на територіях пріоритетного розвитку, є звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з ввезення на митну територію України – на ТПР – суб'єктами підприємницької діяльності для потреб власного виробництва, пов'язаного з реалізацією інвестиційних проектів, устаткування, обладнання та комплектуючих до них. Строк дії даної пільги – до п'яти років. Ця пільга не застосовується при ввезенні на митну територію України ідакцизних товарів.

Також суб'єкти підприємницької діяльності, що реалізують інвестиційні проекти, звільняються від сплати зборів до Державного інноваційного фонду, звільняються від плати за землю на період освоєння земельної ділянки (планування території, будівництво об'єктів інфраструктури тощо). Звільнення від плати за землю передбачається строком до п'яти років.

Такий порядок пільгового оподаткування повинен мати цільове спрямування на активізацію розвитку території пріоритетного розвитку. Разом з тим вищезазначені пільги повинні забезпечити створення особливого податкового клімату, який дозволить реально зменшити «податковий прес» суб'єктів підприємництва. Це дозволить задіяти економічні стимули до інтенсифікації виробництва і його розширення. Пільговий податковий режим в таких умовах має розповсюджуватись тільки на обмежене коло суб'єктів підприємництва, які беруть безпосередню участь у забезпеченні функціонування ТПР.

Наступною складовою економічного режиму є митний режим. Митне регулювання здійснюється відповідно до чинного законодавства України, міжнародних договорів (угод). Пропонуємо запровадити такі митні пільги, як звільнення від сплати ввізного мита на період реалізації інвестиційних проектів суб'єктів підприємницької діяльності, які ввозять на митну територію України – на ТПР – для потреб власного виробництва, пов'язаного з реалізацією цих інвестиційних проектів, матеріалів і сировини; устаткування, обладнання та комплектуючих до них. Строк дії даної пільги – до п'яти років. Ця пільга не застосовується при ввезенні на митну територію України імпортованих товарів.

Незалежно від використання норм пільгового митного режиму, всі суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють зовнішньоекономічні операції, повинні зареєструватись в митниці, вести спеціальний облік матеріальних цінностей та регулярно направляти в митницю спеціальні звіти про їх кінцеве використання.

Останньою складовою економічного режиму є валютний режим. Валютне регулювання на ТПР здійснюється відповідно до чинного законодавства України. Пропонуємо, щоб надходження в іноземній валюті від реалізації суб'єктами підприємницької діяльності продукції, товарів (робіт, послуг), вироблених або наданих на ТПР, звільнялися від обов'язкового продажу.

Як зазначалось вище, спеціальний режим інвестиційної діяльності на ТПР передбачає надання певних видів пільг зареєстрованим на території пріоритетного розвитку суб'єктам підприємницької діяльності, що реалізують схвалені інвестиційні проекти. Дані інвестиційні проекти повинні відповідати певній кошторисній вартості. Необхідною умовою є встановлення нижньої межі граничної вартості інвестиційних проектів. Пропонується такий варіант:

- 100 тис. доларів США – у діяльності із збереження історичного та природного надбання, з дослідження та розробок у сфері інформатизації, охорони здоров'я, культури і спорту;
- 250 тис. доларів США – при реалізації інвестиційного проекту в галузях сільського господарства, обробної промисловості, охорони здоров'я та соціальної допомоги;
- 400 тис. доларів США – при реалізації інвестиційного проекту в галузях будівництва та транспорту;
- 500 тис. доларів США – при реалізації інвестиційного проекту в галузях видобувної промисловості, виробництва електроенергії, газу та питного водопостачання.

Позитивне питання про заснування спеціального режиму інвестиційної діяльності вимагає запровадження певних норм, однією із яких є встановлення систем державних гарантій захисту інвестицій. Це забезпечить стабільність та передбачуваність розвитку окремих суб'єктів господарювання і формування ТПР в цілому.

На всіх суб'єктів підприємництва ТПР повинна також розповсюджуватись система державних гарантій щодо прав вивезення за кордон прибутків та капіталів, раніше інвестованих в розвиток території.

Загальноприйнятим у світовій практиці є прийняття правила стосовно додаткових гарантій для суб'єктів підприємницької діяльності на відшкодування збитків та втраченої вигоди у разі реквізиції майна при переведенні рятівних заходів у випадках стихійного лиха, аварій, епідемій тощо, а також спричинених неправомірними діями (чи бездіяльністю) державних органів і їх посадових осіб при виконанні службових обов'язків [3].

Повинен забезпечуватись єдиний підхід до всіх суб'єктів підприємництва безвідносно країни походження капіталу або форм їх організації. Це перешкодить проявам дискримінації за національною чи організаційною ознакою, а також створить заохочувальний клімат для реінвестування капіталу.

Наступним важливим етапом запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності є визначення механізму управління. Органами управління територіями пріоритетного розвитку у Хмельницькій області є: Рада з питань територій пріоритетного розвитку, органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації.

Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації, у нашому випадку це Хмельницька обласна державна адміністрація, здійснюють свої повноваження відповідно до Конституції України та законів України. Крім того, до повноважень також належать: укладання договору (контракту) з суб'єктом підприємницької діяльності щодо умов реалізації інвестиційного проекту; регулювання питань залучення іноземних працівників до роботи на ТПР. Органи місцевого самоврядування можуть створювати інші органи управління територіями пріоритетного розвитку (національними парками, курортами, заповідниками).

Спеціальним уповноваженим органом управління спеціальним режимом інвестиційної діяльності, що запроваджується на ТПР у Хмельницькій області, є Рада з питань територій пріоритетного розвитку. Рада створюється Хмельницькою обласною радою. До повноважень Ради належать:

- розроблення, забезпечення реалізації стратегії та погодження поточних програм розвитку ТПР;
- внесення до Хмельницької обласної ради пропозицій щодо затвердження та внесення змін до переліку пріоритетних видів економічної діяльності на ТПР;
- розгляд і затвердження інвестиційних проектів у порядку, встановленому Хмельницькою обласною радою за погодженням з Кабінетом Міністрів України;
- видача свідоцтва про затвердження інвестиційного проекту;
- здійснення в межах своїх повноважень відповідного контролю за реалізацією інвестиційних проектів суб'єктами підприємницької діяльності на ТПР;
- підготовка відповідними органами місцевого самоврядування пропозицій щодо встановлення ставок орендної плати, плати за комунальні послуги, тарифів та інших платежів;
- організація підготовки та перепідготовки кадрів;
- прийняття в межах своїх повноважень рішень, обов'язкових до виконання при реалізації інвестиційних проектів на ТПР;

- розгляд у досудовому порядку спорів, що виникають між органами місцевого самоврядування та суб'єктами підприємницької діяльності при реалізації інвестиційних проектів;
- надання спеціально уповноваженим центральним органам виконавчої влади з питань фінансів та економіки інформації щодо результатів запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності у Хмельницькій області;
- реалізація інших повноважень.

Отже, запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності в регіоні повинно забезпечити соціально-економічний розвиток Хмельницької області. Результати дослідження можуть бути використані при подальшому розвитку туристично-рекреаційної галузі, розробці регіональної програми розвитку туристично-рекреаційного комплексу Хмельницької області. Отримані рекомендації дозволяють здійснити практичні заходи з проектування, створення та подальшого розвитку територій пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування в Хмельницькій області зокрема та в Україні в цілому.

Література

1. *Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області: Закон України від 24 грудня 1998 р. № 356-XIV.*
2. *Пила В.І., Чмир О.С. Спеціальні (вільні) економічні зони: теорія та практика. – К.: Видавничий центр КДТЕУ, 1998. – 328 с.*
3. *Чмир О.С. Спеціальні (вільні) економічні зони і території пріоритетного розвитку (науково-методичні аспекти). – К., 2001. – 272 с.*

*Стаття рекомендована до друку кафедрою регіонального та муніципального управління
Хмельницького інституту регіонального управління та права
(протокол № 9 від 12.05.2003 року).*

